

ПРИНЦИП КОНФУЦІАНСЬКОЇ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ

Поважук О. П.

аспірантка кафедри управління та адміністрування

КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

м. Вінниця, Україна

Email: lena11gp@gmail.com

Розглянуто значення політико-виховних ідей Конфуція. Досліджено теоретичні аспекти конфуціанської етики в політиці управління. Етико-політичний вимір конфуціанської гуманності. Розкрито погляди видатного мислителя на формування особистості людини, її стосунків з довкіллям і державою.

Ключові слова: *публічне управління та адміністрування; політика; конфуціанство; етика; управління.*

Povazhuk O. P. Principle of the Confucian Theory of Governance

The significance of Confucius' political and educational ideas is considered. Theoretical aspects of Confucian ethics in management policy are studied. Ethical and political dimension of Confucian humanity. The views of an outstanding thinker on the formation of human personality, its relations with the environment and the state are revealed.

Key words: *public administration; policy; Confucianism; ethics; management.*

Вступ

Постановка проблеми. Вчення Конфуція вплинуло на життя Стародавнього Китаю зокрема і Східної Азії загалом, згодом перетворившись на струнку філософську систему, відому як конфуціанство. Наставляння вчитель Кун розпочав... з народу, адже народ завжди починається з тебе. Учень Цигун запитав про управління державою. Учитель відповів: "У державі має бути вдовольство їжі, має бути достатньо зброї, і народ повинен довіряти правителеві". Цигун уточнив: "Чим першим із цих трьох речей можна пожертвувати, якщо виникне нагальна потреба?" Учитель відповів: "Можна відмовитися від зброї". Цигун поцікавився: "Чим першим можна пожертвувати із цих двох речей, якщо виникне нагальна потреба?" - "Можна відмовитися від їжі, адже з прадавніх часів ніхто не уникнув смерті. Але без довіри народу державі не встояти", - відповів учитель.

Аналізуючи останні дослідження та публікації, розуміємо, що інтерес до конфуціанства вже давно вийшов далеко за межі Східної Азії. Вченням Конфуція захоплювалися Вольтер, Франсуа Кене, Лев Толстой, Езра Паунд, Герман Гессе. У США у 1980-ті рр. виник напрям думки, відомий як «бостонське конфуціанство». Недаремно китайський політичний діяч Кан Ювей стверджував: «Вчення Конфуція безмежне, як саме небо. Воно придатне до застосування в будь-яку епоху, в будь-якому місці». І японський філософ ХХ ст. Хатторі Унокіці писав: «Конфуцій – не лише китайський мудрець. Він – мудрець Сходу, а нині стає (й у майбутньому неодмінно стане) мудрецем усього світу». Головну конфуціанську книгу – «Лунь юй» – перекладено не лише всіма європейськими мовами, а й арабською та тагальською. Повного українського перекладу ще немає...

Мета статті – дослідити головний принцип конфуціанської теорії управління державою та значення політико-виховних ідей Конфуція.

Виклад основного матеріалу дослідження

Майбутній мислитель Конфуцій з'явився на світ у селищі Цзоу, неподалік міста Цюйфу у волості Чанпін провінції Шаньдун у царстві Лу, 28 вересня 551 до н.е. І жодних небесних знамен з нагоди його народження не сталося. Ніби світ зачекався того, чиїми власними іменами стали Кун Цю і Кун Чжунні. Це пізніше з'ясується, що на його тілі виявилось 49 знаків майбутньої величі[4].

Хоча Конфуцій відомий як один з видатних моралістів, його метою було не стільки відновлення (а можливо, і створення дещо нового) морального стандарту як такого, скільки розбудова справедливого соціального устрою, непорушність принципів якого повинна гарантувати мудра політична адміністрація.

Можна окреслити кілька визначальних принципів політичного управління, що були особливо важливими в етико-політичній системі Конфуція. Перший із них — необхідність і невідворотність поділу суспільства на два прошарки. Це так звані «верхи» та «низи», належність до яких визначається не майновим станом чи соціальним походженням, а рівнем наближення до ідеалу цзюньцзи. Для Конфуція лише людина, яка беззастережно дотримується високих принципів, норм моралі тощо, може забезпечити найкраще управління, має право управляти іншими. Ті ж, хто не відповідає високому моральному критерію, повинні коритися вищим, «благородним» людям. Такий порядок, вважав Конфуцій, одвіку встановлений Небом, а отже, є природним.

Необхідним і важливим принципом політичного життя Конфуцій вважав обов'язкове визнання авторитету старшого. Вимога поважати батьків і старших братів, що лежить в основі цього принципу, первинно стосувалася головно сім'ї і лише згодом, не без допомоги ідей конфуціанства, була перенесена у сферу політики. Це стало можливим завдяки тому, що для Конфуція держава й суспільство принципово не відрізняються від сім'ї. У нього «держава — велика сім'я; сім'я — мала держава». Важливість принципу поваги до старшого у політичному просторі полягає в тому, що він (принцип) забезпечує стабільність політичної системи і гарантує її непорушність. «Мало людей, які, будучи такими, що поважають батьків та старших братів, люблять виступати проти вищих» — сказано в «Лунь юй». На основі двох зазначених принципів був розвинутий і третій, який, на нашу думку, відіграв особливу роль у творенні обличчя Китаю. Найважливішим принципом ефективного політичного управління, за Конфуцієм, є дотримання принципу лі. Цей принцип тісно пов'язаний з ритуалами та відповідними церемоніями (правилами) їх виконання лі, які, в свою чергу, постають жорсткими і чітко визначеними стандартами поведінки. Ці правила — надзвичайно важливий організуючий, інтегруючий та чітко диференціюючий людей за рангами чинник. На думку Конфуція, «хто добре оволодів принципом лі і, відповідно, правилами етикету лі, тому управляти Піднебесною так само просто, як показувати долоню»[2].

Але все ж жоден зі згаданих принципів не можна визнати за такий, що має виключну силу впливу на процеси впровадження в життя етико-політичної системи Конфуція. На нашу думку, головним чинником цього є принцип управління на основі морального прикладу, що є ключем до розуміння поглядів Конфуція у цій царині. Отже, лише зразковий приклад поведінки правлячої верхівки суспільства, його еліти (в етичному сенсі) може мати найбільший ефект у політичному управлінні. На протигагу управлінню за допомогою закону (тобто за допомогою системи приписів, наказів та покарань), яке викликатиме у людей лише бажання уникати покарання за якунебудь провину, управління на морально-етичній основі, у разі скоєння якогось проступку людиною, змушуватиме її відчувати муки совісті, а отже, буде більш ефективним. «Якщо володар належним чином ставиться до родичів, у народі процвітає любов до людей. Якщо володар не забуває про друзів, в народі немає підлості». Цзюньцзи прикладом зразкової поведінки здатний впливати навіть на дії простого люду. У «Лунь юй» сказано: «Мораль благородного мужа (подібна) до вітру; мораль низької людини (подібна) до трави. Трава нахилиється туди, куди дме вітер». Якщо

верхи прагнутимуть до добра, то і народ буде добрим, а отже, зі всіх сторін до них йтимуть люди з дітьми за спиною»[3].

Цілком очевидно, що, розмірковуючи на теми взаємодії етики та політики, Конфуцій створив ідеальні зразки, втілення яких було майже нереальним. Хоча з історичних хронік знаємо про те, що багато ідей цього, безперечно, видатного вчителя були перейняті китайськими правителями. До порад Конфуція завжди радо прислухалися, але це не змінювало суті буття, оскільки його етико-політична система була конструктором зі сфери ідеального і бажаного. Хоча людина приречена постійно прагнути саме цього, і таке іманентне бажання виявляє її як Людину з великої літери[3].

Були, звісно, й перекручення, і зловживання. Конфуціанство, перетворене на державну ідеологію, часом втрачало гуманістичний дух і живу думку засновника. Але завжди знаходилися ті, хто пам'ятав, що «шляхетний муж – не знаряддя» («Лунь юй» 2:12) – і передача Дао тривала. Втім, навіть в офіційному, скам'янілому і спотвореному вигляді мудрість стародавніх, дбайливо виплекана і передана Конфуцієм, приносила добрі плоди. Завдяки їй було створено найефективнішу для свого часу систему управління, яка давала талановитим, але бідним юнакам можливість реалізувати свої здібності на службі держави. Завдяки їй освіта, знання стали однією з головних цінностей для всього китайського народу. Завдяки цій мудрості народ Китаю зберіг і багатвікові традиції, й молоді енергію і життєздатність.

Поза Китаєм конфуціанство пустило міцне коріння у кількох країнах – Кореї, Японії, В'єтнамі, але воно ніде не шкодило розвитку національних культур. Навпаки, воно спонукало шанувати власну культурну спадщину, адже «приносити жертви духам чужих предків – це підлабузництво» («Лунь юй», 2:24). Тому такі несхожі між собою культури, що їх науковці відносять до конфуціанської цивілізації. Кожна з них знаходила – і знаходить донині – свої, неповторні грані у вченні Кун-цзи. Наприклад, у Китаї конфуціанство мало миролюбний характер, а в Японії воно вплинуло на формування самурайського кодексу честі – бусідо. Дослідники вважають, що саме конфуціанська етика стала основою бурхливого економічного та науково-технічного розвитку східноазійських країн у ХХ ст. Це розумів і дехто з ідейних батьків модернізації: так, японський просвітник Фукудзава Юкіці вбачав свій ідеал у поєднанні Конфуція – втілення східної моралі – з Ньютоном – втіленням західної науки. І сьогодні у Китаї після недовгого періоду гонінь відроджуються конфуціанські цінності. У Кореї діє понад двісті конфуціанських академій, які впроваджують ідеї Вчителя в постіндустріальне суспільство[1].

Висновки

Хоча саме нам, українцям, сьогодні потрібен Конфуцій. Нам, народові з розшарпаним корінням, втомленому від експериментів як іноземних, так і доморослих «моїстів» і «легістів». Щоби не кидатися наосліп, щойно вирвавшись з-під гноблення однієї культури, в обійми іншої, теж чужої. Щоби знайти, нарешті, баланс між «чужому научайтесь» і «свого не цурайтесь». Ми багато вчимося у Західній Європі, то чом би не повчитися трохи у Східній Азії, що аж ніяк не пасе задніх у сучасному світі? Читаймо Конфуція. І, може, тоді ми відчуємо, як на диво суголосно йому звучить часом голос нашого Вчителя – Тараса Шевченка. Може, збагнемо: немає іншого шляху, як плекати традицію. Шанувати батьків, виховувати дітей. Мужньо приймати свою долю й жити в істині-Дао.

Література

1. Капранов С. Перший вчитель Китаю. До 2565-ї річниці від дня народження Конфуція [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://sinologist.com.ua/pershij-vchitel-kitayu-do-2565-yi-richnitsi-vid/>

2. Коваль Н. Гуманність за конфуцієм як основа його етико-політичної системи і головний принцип конфуціянської теорії управління державою [*Електронний ресурс*] – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/149245549.pdf>
3. Кондратенко Д. Співвідношення особистого та суспільного в конфуціанській етиці [*Електронний ресурс*] – Режим доступу до ресурсу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kondratenko_spivvidnoshennia.pdf
4. Рудяченко О. Конфуцій. Володар просвіти [*Електронний ресурс*] – Режим доступу до ресурсу: https://zn.ua/ukr/personalities/konfuciy-volodar-prosviti-289670_.html